

<p><i>Канал комунікації</i> зоровий, писемна форма мовлення <i>Характер одиниць мовного коду</i> Домінування висловлювань, повідомлень, притаманних науковому стилю спілкування; помітна роль називних речень і відповідно присудків, виражених іменниками; функціональна перевага предикатів із семантикою релятивності та буттєвості; функціональна значущість номіналізацій, які можуть виступати в ролі підмета; кількісне й функціональне домінування загальнонаукових і спеціальних (лінгвістичних) термінів; відсутність слів з переносним значенням, образним та символічним уживанням.</p>	<p><i>Канал комунікації</i> Слуховий, усна форма мовлення <i>Характер одиниць мовного коду</i> Синтез висловлювань (повідомлень), притаманних науковому та публіцистичному стилям спілкування; домінування дієслівних речень; кількісна й функціональна перевага предикатів дії та діяльності; наявність окремих номіналізацій; домінування суспільно-політичної лексики і термінології; значна кількість слів “високого” стилю, а також слів, ужитих образно та символічно.</p>
<p><i>Види особистісного начала</i> Модель автора: носій об’єктивного спеціального (лінгвістичного) знання; особистісне начало не підкреслене; особистісний чинник не виноситься у рематичну позицію; оцінні слова та вирази відсутні.</p>	<p><i>Види особистісного начала</i> Модель автора: носій аксіологічного (“правильного”) знання у сфері соціально-політичних стосунків; особистісне начало домінує; особистісний чинник виноситься у рематичну позицію (<i>Мені... дуже приємно</i>); значна кількість оцінних слів і виразів; наявність номінативних одиниць із семантикою почуттів та емоцій.</p>
<p><i>Модель адресата</i> Фахівець у сфері мовознавства, зокрема термінознавства.</p>	<p><i>Модель адресата</i> Однодумець, якого потрібно не переконувати, а радше “надихати”.</p>
<p><i>Тип інформації у повідомленнях</i> Максимальна об’єктивація викладу; наявність дефініцій; логічність викладу (від дефініцій до їх аргументації); у цілому інформація стосується світу реального (“наукова реальність”), а не ідеального; домінування модальності “буттєвості”; апеляція до спеціальних знань адресата.</p>	<p><i>Тип інформації у повідомленнях</i> Значна суб’єктивація викладу; відсутність дефіцій; домінування емоційного над логічним, суб’єктивного над об’єктивним; у цілому інформація стосується світу бажаного, у певному сенсі “ідеального” (“як повинно бути”); домінування модальності “бажаності”; апеляція до загальнолюдських цінностей.</p>

Комплексний комунікативний аналіз і його складові

Схема аналізу комунікативних ситуацій:

I. Контекст і ситуація спілкування:

- місце і час спілкування, їх вплив на перебіг інтеракції;
- характеристика каналів комунікації;
- комунікативний шум і його вплив на спілкування;
- зворотний зв'язок і засоби його підтримування.

II. Комунікативна поведінка учасників спілкування (комунікативний паспорт персонажів):

1. Виявлення комунікативної мети кожного з учасників спілкування. Чи змінюється впродовж інтеракції мета спілкування? Якщо так, то в чому причина?

Персонаж А;

Персонаж Б.

2. Аналіз комунікативної ініціативи учасників спілкування:

Персонаж А;

Персонаж Б.

3. Аналіз комунікативних стратегій персонажів. Міра гнучкості стратегій:

Персонаж А;

Персонаж Б.

4. Оцінка учасниками стратегій один одного (якщо така оцінка наявна).

5. Виявлення тактик комунікативної поведінки учасників спілкування. Типи тактик. Зміна тактик (якщо це спостерігається).

6. Характеристика комунікативних і соціальних ролей (комунікативних позицій) учасників спілкування (із застосуванням транс акційного аналізу Е. Берна):

Персонаж А;

Персонаж Б.

8. Аналіз виявлених прийомів впливу на співбесідника. Чи беруться до уваги вік, освіта, стать, поточний стан свідомості тощо:

Персонаж А;

Персонаж Б.

9. Характеристика типів спілкування персонажів фрагмента твору, який аналізується (відкрите/закрите, ініціативне/примусове, офіційне/неофіційне, етикетне/розкуте, конфліктне/кооперативне тощо). Чи змінюється тип спілкування у процесі інтеракції?

Персонаж А;

Персонаж Б.

10. Аналіз складових комунікативного кодексу кожного учасника спілкування (орієнтація на певні правила, максими, конвенції спілкування). Засоби мовного етикету:

Персонаж А;

Персонаж Б.

11. Виявлення дії загальних законів спілкування.

Персонаж А;

Персонаж Б.

III. Аспекти мовного коду в комунікації (мовленнєвий паспорт персонажів):

1. Найчастотніші типи мовленнєвих актів:

Персонаж А;

Персонаж Б.

2. Мовленнєві жанри, яким віддають перевагу учасники спілкування:

Персонаж А;

Персонаж Б.

3. Дотримання норм культури мовлення учасниками спілкування:

Персонаж А;

Персонаж Б.

4. Типи мовленнєвих помилок в ідіостилях учасників спілкування:

Персонаж А;

Персонаж Б.

5. Чи наявні засоби непрямого спілкування? Інтерпретація учасниками комунікації непрямого смислу повідомлень:

Персонаж А;

Персонаж Б.

6. Аналіз риторичних аспектів спілкування: вживання слів у прямих і переносних значеннях, образність, тропи, фігури мовлення тощо:

Персонаж А;

Персонаж Б.

7. Засоби мовного етикету:

Персонаж А;

Персонаж Б.

IV. Роль пара лінгвістичних засобів спілкування:

1. Регістрові характеристики.

2. Тональність спілкування.

3. Атмосфера спілкування.

V. Висновки.

Характеристика спілкування загалом, а також комунікативних позицій персонажів: у кого вони сильніші, у кого слабші; як вони змінюються у процесі спілкування; хто повніше досягає предметних і комунікативних цілей; хто ефективніше використовує засоби комунікативного кодексу; хто завоював комунікативну ініціативу, а хто її втратив тощо.

Практичні завдання

Варіант 1.

I. Охарактеризуйте співвідношення реєстрів текстів 1 та 2:

1. Ви питаєте, як він опинився в будинку? Для цього було дуже багато способів, але він обрав найпростіший. Виходячи з того, що багато людей не закривають на ніч вікна, а тільки прикривають їх, він спробував пройти через вікно – доторкнувся до нього, і воно відчинилося. В цьому йому майже “допоміг” сам хазяїн квартири. Тоді злочинець прослизнув на кухню. Він знав, що саме тут він може знайти інструмент для вчинення злочину. І він не помилився.

2. Сьогодні, коли Петро збирався на роботу, в нього спочатку згорів сніданок, потім він зробив праскою велику пляму на сорочці та ще довго чекав на тролейбус. Через все оте він запізнився. “який же я нещасливий!” – подумав він.

II. Проведіть комунікативний аналіз даної ситуації:

- Привіт! Можна мені тут на хвилинку приземлитися?
- Так, так, будь ласка, - поспішно відповів Малюк та додав: А що, важко отак літати?
- Мені – анітрішечки. – проголосив Карлсон, - тому що я найкращий у світі літун! Але я не радив б вайлу, схожому на мішок з сіном, наслідувати мене.
- Як тебе звати? – спитав Карлсон.
- Малюк. Хоча по-справжньому мене звати Сванте Свантесон.
- А мене. Як це не дивно, звати Карлсон. Просто Карлсон, і все. Привіт, Малюк!
- Привіт, Карлсон! – сказав малюк.
- Скільки тобі років? – спитав Карлсон.
- Сім, - відповів Малюк.
- Чудово. Продовжимо розмову, - сказав Карлсон.

(А. Ліндгред “Малюк і Карлсон”)

Варіант 2.

I. Охарактеризуйте співвідношення реєстрів текстів 1 та 2:

1. Гомерівський епітет – поетичне означення, що характерне для Гомерівського епосу (“Іліади”, “Одіссеї”). Дві ознаки характеризують ці епітети: вони *складені*, об’єднують два корені, і *постійні*, тобто завжди закріплені за певними словами чи іменами. Наприклад: *світлоока* богиня, *швидконогий* Ахіллес, *сріблорукий* Апполон, *золототронна* Гера,

хитророзумний Одиссей і тощо. Український перекладач “Одіссеї” Б. Тен користується епітетами *многослізний, богорівний* тощо.

2. Отже, на цьому, з вашого дозволу, ми закінчуємо, шановне панство, наш розділ “Гроші”. І ось, що ж ми бачимо, прочитавши все це з добросовісною увагою? Що ж ми бачимо, прочитавши цікаві новели з історії та смішні оповідання з нашого життя? А ми бачимо, що гроші, як це не дивно, приносять людям велике засмучення. Але як це буває – ми не беремося стверджувати. Можливо, причиною цьому – злочасна якість грошей, а можливо, і навпаки – від сумних сторін наших. Але, можливо, одне впливає на інше і якимось так взаємно діє. (М. Зоценко “Повернена молодість”).

II. Проведіть комунікативний аналіз даної ситуації:

Рутилов сказав:

- Ти, Ардальоне Борисичу, і не будеш ніколи биком, оскільки ти – правдива свиня.

- Брешеш! – похмуро сказав Передонов.

- Ні, не брешу, і можу довести, - злорадно сказав Рутилов.

- Доведи, - зажадав Передонов.

- Почекай, доведу, - з тим само злорадством у голосі відповів Рутилов.

Обидва замовкли. Перед онов полохливо чекав, і томила його злість на Рутилова. Раптом Рутилов спитав:

- Ардальон Борисич, чи є в тебе п'ятачок?

- Є, але тобі не дам, - злобно відповів Передонов.

Рутилов зареготав.

- Якщо в тебе є п'ятачок, то як же ти не свиня! – вигукнув він радісно.

(Ф. Сологуб “Дрібний біс”)

Варіант 3.

I. Охарактеризуйте співвідношення реєстрів текстів 1 та 2:

1. Думаємо, що Олег ходив-таки на узбережжя Каспійського моря – відповідно до свідчення Хазарського документа. Арабський географ першої половини X століття ал-Масуді повідомляє, що якісь руси на п'ятистах судах, піднявшись по Дону, волоком перебралися на Волгу, спустилися по ній і попливли на південь уздовж західного узбережжя Чорного моря. В цих Русах найприродніше бачити вихідців з Тмутаракані, яку було розташовано у низов'ях Дону. Але ж хазарський документ повідомляє, що Хельгу-Олег напередодні походу на Каспій оволодів Тмутараканню. Арабські джерела стверджують, що в Каспійському поході руси були майже всі перебиті ворогами (персами?). можливо, склав голову за Каспійським морем і князь Олег.

2. По далеких горбах самотіли тихі гуцульські осадки, вишневі од смерекового диму, якими покурилися гострі дашки оборогів з запашним сіном, а в долині кучерявий Черемош сердито поблискував сивиною та світив попід скелі недобрим зеленим вогнем. Переходячи потік за потоком, минаючи

хмурі ліси, де озивалась часом дзвінко корова або білиця сипала вниз під смереку об'їдки шишок, Іван піднімався все вище... А стежка вела все далі, кудись у ломи, де гнили одна на одній колючі смереки, без кори й хвої, як кістяки. Пусто й дико було на тих лісових кладовищах, забутих Богом і людьми, де лиш гутори гутіли та вились гадюки. Тут була тиша, великий спокій природи, строгість і сум. За плечима в Івана росли вже гори і голубіли у далині. Орел здіймався з кам'яних шпиць, благословляючи їх широким розмахом крил, чулось холодне полонинське дихання і розпростиралось небо. Замість лісів тепер слався землею жерепа, чорний килим повзучих смerek, в якому плутались ноги і мхи одягали камінь зеленим шовком. Далекі гори одкривали один за одним свої хребти, вставали, як хвилі у синьому морі. Здавалося, морські буруни застигли в ту саму мить, коли буря підняла їх з дна, щоб кинуть на землю та заллати світ. (М. Коцюбинський).

II. Проведіть комунікативний аналіз даної ситуації:

- Що, брате, примушують працювати?

- А, це ти, Бене! Я й не помітив.

- Слухай-но, я йду купатися...так, купатися! Мабуть, і тобі хочеться, га? Але. Тобі, звичайно, не можна, треба працювати. Ну, звичайно, ще б пак!

Том подивися на нього і сказав:

- Що ти називаєш роботою?

- І хіба це не робота?

Том знову взявся білити паркан і відповів недбало:

- Може, робота, а може, й ні. Я знаю тільки одне: Тому Соєру вона по душі.

- Ти що? Чи не хочеш ти сказати, що для тебе це заняття – приємне?

Щітка продовжувала гуляти по паркану.

- Приємне? А що в цьому такого неприємного? Хіба хлопцям кожного дня дістається білити паркани?

- Слухай, Томе. Дай і мені трохи побілити!

Том замислився і, здавалося, вже був готовий погодитися, але в останню мить передумав:

- Ні, ні, Бен... Однаково нічого не вийде. Чиж бачиш, тітка Поллі дуже вередлива щодо цього забору: адже він виходить на вулицю. Якби це був той бік, що виходить у двір, інша справа, але тут вона страшенно сувора – потрібно білити дуже й дуже старанно...З тисячі... навіть, мабуть, з двох тисяч хлопців знайдеться лише один, хто зумів би вибілити його як слід.

- Та ти що? Ось ніколи б не подумав. Дай мені лише спробувати... хоч трішечки. Якби я був на твоєму місті, я б тобі дав. А, Томе?

- Бен, я би з радістю, слово честі, але тітка Поллі... Ось Джим теж просив, але вона не дозволила. Просив й Сід – не пустила. Тепер ти розумієш, як мені важко довірити цю роботу тобі? Якщо ти почнеш білити, а раптом щось не те...

- Дурниця! Я буду старатися не гірше за тебе. Мені б тільки спробувати! Слухай: я дам тобі серединку ось цього яблука.

- Гарзд! Втім, ні, Бен, краще не треба... побоюся я ...
- Я дам тобі усе яблуко – все, що залишилося.

(Марк Твен “Пригоди Тома Сойера”).

Перелік літератури:

1. Тарасова И.П. Структура смысла и структура личности коммуниканта // Вопросы языкознания. – 1992. - №4. – С.103-110.
2. Золотова Г.А. Синтаксические основания коммуникативной лингвистики // Вопросы языкознания. – 1988. – №4. – С.52-58.
3. Каменская О.В. Текст и коммуникация: Учебное пособие для институтов и факультетов иностранных языков. – М.: Высшая школа, 1990. – 151с.
4. Реферовская Е.А. Коммуникативная структура текста в лексико-грамматическом аспекте. – Л.: Наука, Ленинградское отделение, 1989. – 165с.
5. Дейк Т.А. ван. Язык. Познание. Коммуникация: Сборник работ. – М.: Прогресс, 1989. –310с.
6. Общение. Текст. Высказывание/Отв. ред. Ю.А. Сорокин, Е.Ф. Тарасов. – М.: Наука, 1989. – 175с.
7. Ушакова Т.Н. Речь человека в общении. – М.: Наука, 1989. – 193с.
8. Коммуникативный инвариант перевода в текстах различных жанров: Сборник научных трудов/ Отв.ред. Н.В. Чернов. – М., 1989. – Вып. 343. – 119с.
9. Донец П.Н. К вопросу об исследовательской единице межкультурной коммуникации // Вопросы языкознания. - 2004. - №6. – С.93-100.
- 10.Бацевич Ф.С. Мовленнєвий жанр у дискурсі: проблеми виділення і комунікативного аналізу // Мовознавство. – 2005. - №2. – С.41-51.
- 11.Бацевич Ф.С. Атмосфера спілкування: спроба психолінгвістичного дослідження // Мовознавство. – 2002. - №4-5. – С.26-33.
- 12.Бабаянц А.В. Технология общения на иностранном языке // Иностранные языки в школе. – 2004. - №3. – С.60-66.
- 13.Попова Е.А. Художественный текст в процессе литературной коммуникации // Русский язык в школе. – 2002. - №6. – С.68-73.